

Ressoluziun 217 A (III) dla sentada generala di 10 de dezëmbër dl 1948

Detlaraziun Universala di Dërc dles Porsones

Pream

Deache le reconescimënt dla dignité de düc i mëmbri dla comunité dla jënt y di medemi dërc inalienabli, é la fondamënta dla liberté, dla iustizia y dla pêsc tl monn;

deache la mançianza de reconescimënt y le desprijamënt di dërc dles porsones à portè pro a ac de barbaria, che ofënn la consciënza dles porsones y deache al é gnü anunzié che n monn, olache les porsones à la liberté de parora y de religiun y la liberté da tëma y meseria é la majera aspiraziun dla porsona;

deache al va debojëgn da defëne i dërc dles porsones cun normes iuridiches a na moda che la porsona ne vëgnes nia sforzada da adorè la rebeliun sciöche ultimo meso cuntra la tirania y l'opresciun;

deache al va debojëgn da sostignì le svilup di raporc d'amizizia danter les Naziuns;

deache i popui dles Naziuns Unides à reconfermè tl Statut süa crëta ti dërc fundamentai dla porsona, tla dignité y tl valor dla porsona, t'l'avalianza di dërc danter ël y ëra y à tut la dezijiun da promöie le progrès sozial y de mius condiziuns de vita te na majera liberté, deache i Staç mëmbri s'à tut dant da miré, en colaboraziun cun les Naziuns Unides, al respet y al'osservanza universala di dërc dla porsona y dles libertês fundamentales;

deache na comprenjiun coletiva de chisc dërc y de chëstes libertês é de grandiscima importanza por realisé deplëgn chëstes oblianzas,

protlamëia la Reuniun Generala

chësta detlaraziun universala di dërc dles porsones sciöche ideal coletif da arjunje da düc i popui y dötes les Naziuns, a na moda che vigni porsona y vigni organn dla sozieté se sforzes, tignin tres amënt chësta Detlaraziun, da sostignì cun l'insegnamënt y l'educaziun, le respet de chisc dërc y de chëstes libertês, y da garanti tres mosöres nazionales y internazionales progressives, le reconescimënt universal y efetif y le respet danter i popui di Staç mëmbri y chi di territori sotmetüs a süa iurisdiziun.

Articol 1

Dötes les porsones nasc lëdies y cun la medema dignité y i medemi dërc. Ares à na rajun y na consciënza y mëss s'incuntè öna cun l'atra te n spirit de fraternité.

Articol 2

A vigni porsona ti spétel düc i dërc y dötes les libertês protlamà te chësta detlaraziun, zënza degöna desfarënza porvia dla raza, dl corù dla pel, dl ses, dl lingaz, dla religiun, dl'opiniun politica o de n'atra sort, dla provegnënza nazionala o sozuala, dla richëza, dla nasciüda o de d'atres condiziuns. Ala medema manira ne pol gnì fat degöna desfarënza por la posiziun politica, iuridica o internazionala dl païsc o dl teritore de chël che la porsona fej pert, anfat sce chësc é independënt, sot a n'aministraziun de crëta, nia autonom o sotmetü a val' sort de limitaziun de sovranité.

Articol 3

Vigni porsona à le dërt de vita, de liberté y de segurté dla porsona.

Articol 4

Degöna porsona ne po gnì tignida te stlavité o sorvidù; la stlavité y le comertz de stlâfs te bel anfat ci forma é proibis.

Articol 5

Degöna porsona ne po gnì sotmetüda a tortöra, tratamënc crödi, inumans o umilianc o puniziuns.

Articol 6

Vigni porsona à le dërt che al ti vëgnes reconesciü indlunch süa personalité iuridica.

Articol 7

Dötes les porsones é anfat dan la lege y à le dërt, zënza degöna desfarënza, da gnì defenüdes dala lege ala medema manira. Dötes les porsones à le dërt da gnì defenüdes ala medema moda cuntra de vigni sort de descriminaziuns, che va cuntra chësta detlaraziun y cuntra vigni impiziamënt a na te' descriminaziun.

Articol 8

Vigni porsona à le dèrt de na poscibilitè reala de recurs pro i tribunai statai competènc cuntra aziuns che violèia i dèrc fundamentai che ti vègn reconesciüs a vigni porsona dala Costituziun o dala lege.

Articol 9

Degöna porsona ne po gnì arestada, sarada ia o esiliada arbitriamènter.

Articol 10

Vigni porsona à le dèrt, te na posiziun de avalianza plèna, a n'audiènza publica y valia dan n tribunal independènt y imparzial, cun na determinaziun de sü dèrc y de sü dovèis, sciöche de vigni acüsa penala te sü confrunc.

Articol 11

1. Vigni porsona che vègn incolpada de n reat à le dèrt da gnì reconesciüda sciöche inozènta, óina che süa colpa ne é nia gnüda cumprovada aladò dla lege te n prozès publich, olache ara à albü dötes les garanzies che va debojègn por süa defenüda.
2. Degöna porsona ne po gnì condanada porvia de n'aziun o na tralascianza che ne ê nia punibla tl momènt dl'esecuziun, aladò dl ordinamènt iuridich nazional o internazional. Implü ne pol nia gnì dè na sanziun plü alta co chëra aplicabla tl momènt che le reat é gnü eserzitè.

Articol 12

Degöna porsona ne po gnì sotmetüda a interferènzes arbitrares te süa vita privata, süa familia, süa óiasa y süa corespondènza o gnì ofenüda te so onur y süa reputaziun. Vigni porsona à le dèrt da gnì sconada dala lege cuntra chèstes interferènzes o ofenüdes.

Articol 13

1. Vigni porsona à le dèrt da se möie lediamènter te n stat y da se chirì fora süa residènza lediamènter.
2. Vigni porsona à le dèrt da s'un jì da n paîsc, inçe dal sò, y da gnì zoruch te so paîsc.

Articol 14

1. Vigni porsona à le dërt da chirì y da ciafè te d'atri paîsc asil cuntra les persecuziuns.
2. Chësc dërt ne podarà nia gnì ghiré sce la porsona vëgn veramënter chirida por reac che n'é nia politics o por aziuns cuntra i fins y i prinzipls dles Naziuns Unides.

Articol 15

1. Vigni porsona à le dërt da avëi na zitadinanza.
2. A degöna porsona ne pol ti gnì tut arbitriamënter no sùa zitadinanza, no le dërt da baratè zitadinanza.

Articol 16

1. Èi y ères cun n'eté adatada à le dërt da se maridé y mète sö familia, zënza limitaziun de raza, zitadinanza o religiun. Ai à i medemi dërc por cí che reverda le matrimone, tratan le matrimone y canche al vëgn deslié.
2. Les porsones po ma gnì dades adöm cun le consëns lëde y plëgn di nüc.
3. La familia é la basa naturala y fundamentala dla sozieté y à le dërt da gnì defenüda dala sozieté y dal Stat.

Articol 17

1. Vigni porsona à le dërt da avëi na proprieté personala o deboriada cun d'atri.
2. A degöna porsona ne pol ti gnì tut arbitriamënter sùa proprieté.

Articol 18

Vigni porsona à le dërt de liberté de pinsier, consciënza y religiun; chësc dërt tol ite la liberté da mudé religiun o fede, y da mostrè, dassora o deboriada cun d'atri, tl publich o tl privat, sùa religiun o sùa fede tl insegnamënt, tla pratica, tl cult y tl'osservanza di rituai.

Articol 19

Vigni porsona à le dërt de liberté de minunga y espresciun, cun laprò le dërt da ne gnì nia scintiné por sùa minunga, y da chirì, ciafè y dè inant informaziuns y idees tres vigni meso y zënza tignì cunt de confins.

Articol 20

1. Vigni porsona à le dèrt da se incuntè y se assozié en pêsc.
2. Degöna porsona ne po gnì sforzada da fà pert de n'assoziazium.

Articol 21

1. Vigni porsona à le dèrt da tó pert al govern de so païsc, sides diretamënter che tres rapresentanç chiris fora lediamënter.
2. Vigni porsona à le dèrt da ti rové pomez ales medemes condiziuns ai posc de laûr publics te so païsc.
3. La orentè popolara é la fundamènta dl'autorité publica; chësta orentè mëss gnì a espresciun tres lîtes regulares y dèrtes, universales y valies, cun litaziun socrëta o n'atra prozedöra ecuivalènta a na votaziun lèdia.

Articol 22

Sciöche mëmber dla sozieté à vigni porsona le dèrt de segurèza sozuala, sciöche incè da realisé tres mosöres nazionales y la colaboraziun internazionala, tignin cunt dl'organisaziun y dles ressurses de vigni stat, i dèrc economics, soziai y culturai che va debojëgn por súa dignité y le svilup lède de súa personalité.

Articol 23

1. Vigni porsona à le dèrt da podèi laurè, da se chirì fora lediamënter súa profesciun, da avèi condiziuns de laûr iüstes y dalvers y da gnì defenüda cuntra la dejocupaziun.
2. Vigni porsona à le dèrt da ciafè le medemo paiamënt por le medemo laûr zënza descriminaziuns.
3. Vigni porsona che laôra à le dèrt da ciafè n paiamënt adatè y dalvers che ti garantësces a d'ëra y a súa familia n'esistënza aladô dla dignité umana, integrada sce al va debojëgn, cun d'atres mosöres de proteziun sozuala.
4. Vigni porsona à le dèrt da mëte sö sindacac y da jì laprò por defëne sü interes.

Articol 24

Vigni porsona à le dèrt da palsè y da avèi tèmپ lède y dantadöt na limitaziun adatada dles ores de laûr y ferias periodiches paiades.

Articol 25

1. Vigni persona à le dèrt da avèi n standard de vita che garantèsces sùla sanité y so bègnester y chël de sùla familia, tignin cunt dantadöt dl'alimentaziun, dl'guant, dl'abitaziun, dles cures mediches y di sorvisc soziai che va debojègn, sciöche inçe la segurèza tl caje de dejocupaziun, maratia, invalidité, vedovanza, vedlèza o sce ara perd a val'atra moda i mesi de sostègn, porvia de condiziuns che ne depënn nia da d'ëra.
2. Les umes y i mituns à le dèrt da ciarfè cures speziales y sostègn. Düc i mituns, nasciüs tl matrimone o defora da d'ël, mëss ciarfè la medema sconanza soziale.

Articol 26

1. Vigni persona à le dèrt da ciarfè n'istruziun. L'istruziun mëss ester altamo por ci che reverda la scora elementara y la formaziun de basa debann. L'istruziun elementara mëss ester obligatoria. Dötes les persones mëss podèi ciarfè n'istruziun tecnica y profesionala y ti rovè pormez ala medema maniera all'istruziun alta aladò de sùes capacitês.
2. L'istruziun mëss se orientè al svilup plègn dla personalité umana y al renforzamënt dl' respet di dèrc dles persones y dles libertês fondamentales. Ara mëss portè pro ala comprenziun, toleranza, amizizia danter dötes les naziuns y i grups raziai y religiusc y sostignì l'ativité dles Naziuns Unides por mantignì la pèsc.
3. I geniturs à le dèrt de prioritè da chiri fora l'istruziun de sù mituns.

Articol 27

1. Vigni persona à le dèrt da tó pert lediamënter ala vita culturala dla comunité, da se gode les erts y da tó pert al progrès scientifich y a sù benefizi.
2. Vigni persona à le dèrt che i interesc morai y materiai che vègn da sùla produziun scientifica, leterara y artistica vègnes sconà.

Articol 28

Vigni persona à le dèrt da avèi n ordinn soziai y internazional, olache i dèrc y les libertês nominades te chësta detlaraziun po gnì realisà deplègn.

Articol 29

1. Vigni persona à dovèis devers la comunité, deache ma dailò vara da se daurì al svilup lède y plègn de sùla personalité.

2. Da eserzitè sù dèrc y sües libertês mëss vigni porsona ma gnì sotmetüda a chës limitaziuns che vëgn fates fora dala lege por garantì le reconescimënt y le respet di dèrc y dles libertês di atri y por ademplì i dèrc bojëgns dla morala, dl ordinn publich y dl bëgnester general de na sozieté democratica.
3. Chisc dèrc y chëstes libertês ne po a degöna moda gnì eserzità cuntra i fins y prinzipls dles Naziuns Unides.

Articul 30

Degöna desposiziun de chësta detlaraziun ne po gnì interpretada a na moda da ti dè insaçi dèrt a n stat, n grup o na porsona da eserzitè n'ativité o n'aziun por tó y jì i dèrc y les libertês nominades te chësta detlaraziun.